

Юридичні науки

УДК 341.215. 061.2

Журавель Дар'я Вячеславівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Журавель Дарья Вячеславовна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Zhuravel Daria

Student of the

Institute of Public Prosecutions and Criminal Justice of

Yaroslav Mudryi National Law University

Байназаров Анатолій Михайлович

кандидат географічних наук,

директор Інституту Конфуція

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Байназаров Анатолий Михайлович

кандидат географических наук,

директор Института Конфуция

Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

Baynazarov Anatoly

Candidate of Geographical Sciences,

Director of the Confucius Institute of

V. N. Karazin Kharkiv National University

**ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В
АЗІАТСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ**

**ОСОБЕННОСТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ В
АЗИАТСКО-ТИХООКЕАНСКОМ РЕГИОНЕ
FEATURES OF NORMATIVE LEGAL REGULATION OF THE
ACTIVITY OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE ASIAN-
PACIFIC REGION**

Анотація. Азійсько-Тихоокеанський регіон (АТР) привертає увагу як середина найдинамічнішого у світі розвитку. Саме в АТР все активніше зміщується центр світового економічного піднесення. Одним із найбільш яскравих явищ на початку ХХІ століття став бурхливий розвиток транснаціональних корпорацій у даному регіоні. Тому особливої уваги потребує визначення характеру трансформацій, що відбуваються у правовій сфері. Автор статті визначає особливості діяльності ТНК, а також основні нормативно-правові акти, за допомогою яких здійснюється регулювання діяльності транснаціональних корпорацій в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Ключові слова: транснаціональна корпорація, Азійсько-Тихоокеанський регіон, документ, угода, декларація.

Аннотация. Азиатско-Тихоокеанский регион (АТР) привлекает внимание как среда динамичного в мире развития. Именно в АТР все активнее смещается центр мирового экономического подъема. Одним из самых ярких явлений в начале ХХ века стал бурное развитие транснациональных корпораций в данном регионе. Поэтому особого внимания требует определения характера трансформаций, происходящих в правовой сфере. Автор статьи определяет особенности деятельности ТНК, а также основные нормативно-правовые акты, с помощью которых осуществляется регулирование деятельности транснациональных корпораций в Азиатско-Тихоокеанском регионе.

Ключевые слова: *транснациональная корпорация, Азиатско-Тихоокеанский регион, документ, соглашение, декларация.*

Summary. *The Asia-Pacific region is attracting attention as an environment of dynamic development in the world. It is in the Asia-Pacific region that the center of the global economic recovery is increasingly shifting. One of the most striking phenomena in the early twentieth century was the rapid development of transnational corporations in the region. Therefore, special attention is required to determine the nature of the transformations taking place in the legal sphere. The author of the article determines the specifics of the activities of TNCs, as well as the main regulatory and legal acts with the help of which the regulation of the activities of transnational corporations in the Asia-Pacific region is carried out.*

Key words: *Transnational corporation, Asia-Pacific region, document, agreement, declaration.*

Постановка проблеми. В другій половині ХХ століття діяльність транснаціональних корпорацій почала активно впливати на світову торгівлю. Особливий інтерес вивчення даного процесу викликає Азіатсько-Тихоокеанський регіон, який володіє найпотужнішим виробничим потенціалом, високою чисельністю населення (близько 3,5 млрд. чол.) і ємністю внутрішніх ринків. Будь-яка діяльність ТНК повинна відповідати правовій сфері держави, в якій функціонує компанія. Лібералізація інвестиційних та зовнішньоекономічних режимів супроводжується зростанням активності ТНК, призводить до того, що більша частина ринків втрачає свій національний характер, набуваючи рис регіональності та глобальності. У зв'язку з цим важливим аспектом діяльності ТНК виникає питання щодо їх правового регулювання на міжнародному рівні.

Стан дослідження. Н. Г. Дороніна, Г. М. Коваленко, А. Г. Богатирьова, П. І. Толмачева, С. Н. Братусь, А. В. Венедіктов, А. А. Пушкін, Д. М. Генкин та інші.

Метою статті є визначення терміну транснаціональних корпорацій, особливостей діяльності ТНК в АТР, основних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність ТНК в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи питання транснаціональних корпорацій азіатсько-тихоокеанського регіону, необхідно визначити термін «ТНК». У Конвенції про транснаціональні корпорації поняття «транснаціональна корпорація» охоплює різні транснаціональні структури, у тому числі промислово-фінансові групи, компанії, концерни, холдинги, спільні підприємства, акціонерні товариства з іноземною участю тощо (ч. 2 ст. 2). Конвенція зазначає, що ТНК є юридичною особою (сукупністю юридичних осіб), яка:

- 1) має у власності, господарському віданні або оперативному управлінні відокремлене майно на територіях двох і більше Сторін;
- 2) утворена юридичними особами двох і більше Сторін;
- 3) зареєстрована відповідно до норм Конвенції [1].

Передбачено, що ТНК може створюватись добровільно як на основі міжурядових угод, так і іншим, не забороненим законодавством Сторін, способом. Названою Конвенцією встановлено, що порядок реєстрації корпорації визначається законодавством держави-місця її реєстрації. Реєстрація підтверджується видачею свідоцтва встановленого зразка, яке містить повну назву та організаційно-правову форму з обов'язковим внесенням до назви корпорації словосполучення «транснаціональна корпорація»

У проекті Кодексу поведінки ТНК [2], а саме п. 1 (а) ТНК - це підприємство, яке має відділення у двох або більше країнах, незалежно від юридичної форми та сфери діяльності цих відділень, які функціонують

відповідно до певної системи ухвалення рішень, що дозволяє проводити певну узгоджену політику та загальну стратегію через один (або більше) центр з прийняття рішень, в рамках якого відділення пов'язані між собою відносинами власності або іншими відносинами; одне або декілька відділень можуть справляти значний вплив на діяльність інших та, зокрема, користуватися загальними знаннями та ресурсами і розділяти відповідальність з іншими. Розгляд наведеного поняття дає змогу виокремити основні юридичні ознаки ТНК, які відрізняють ТНК від інших міжнародних монополій. Кодексом передбачені деякі обов'язки ТНК, які можна звести до таких: 1) поважати суверенітет країни перебування; 2) виходити з економічної мети та політичних завдань, що проводяться державою у країні перебування; 3) поважати соціально-культурні цілі, цінності та традиції країни перебування; 4) не втручатися у внутрішні справи країни перебування; 5) не займатися діяльністю політичного характеру; 6) утримуватися від практики корупції; 7) додержуватися законів та постанов, що стосуються обмежувально-ділової практики; 8) додержуватися положень, що стосуються передачі технологій та охорони навколишнього середовища.

Слід зазначити, що сьогодні транснаціональні корпорації контролюють майже половину світового промислового виробництва та близько 70% зовнішньоторговельних операцій. Водночас найбільші світові ТНК володіють приблизно 95% світових патентів і ліцензій.

Як правило, ТНК базуються переважно в розвинених країнах, більша частина яких знаходиться в США, Японії і Європейському Союзі. Головною галуззю спеціалізації найбільших ТНК є електронна промисловість, яка займає 17% активів найбільших ТНК світу. Після електронної промисловості йде хімічна, фармацевтична і автомобільна.

Транснаціональним корпораціям належать виробничі потужності як в країні-базування, так і в приймаючих країнах. У 1980-1990-х рр. важливу

роль в експорті капіталу в сусідні країни Азії стали грати нові індустріальні країни першого ешелону - Тайвань, Сінгапур, Республіка Корея, Гонконг. Експорт капіталу був пов'язаний з переміщенням трудомістких виробництв у країни з більш дешевою робочою силою у міру підвищення технологічного рівня промисловості країн першої хвилі (Нові індустріальні країни). Внутрішньо-регіональні інвестиції стали одним з чинників індустріалізації, модернізації і прискореного економічного розвитку всього Азіатсько-Тихоокеанського регіону [3].

Південнокорейські компанії почали направляти свої перші інвестиції в регіон АТР на початку 1970-х рр. Активізація інвестиційної діяльності за кордоном може бути пояснена декількома причинами: уряд провів лібералізацію правил здійснення іноземних інвестицій. Наприклад, з 1989 р здійснення іноземних інвестицій, розміром до 2 млн. доларів не вимагало дозволу. Південнокорейський експортно-імпортний банк почав надавати кредити фірмам, що здійснюють іноземні інвестиції. Розмір кредиту досягав 80% від планованих фінансових вкладень. Уряд почав надавати податкові пільги для компаній, що здійснюють іноземні інвестиції, в разі фінансових втрат, а також це дозволило не платити деякі корпоративні податки в разі їх сплати в приймаючій країні [4].

Азіатські ТНК здійснюють свою діяльність установами торгових представництв, що поступово переходять до місцевого виробництва. Як правило, корпорації з країн АТР відкривають виробничі філії, які спеціалізуються на певних типах продукції в різних частинах Азіатсько-Тихоокеанського регіону, надалі всі філії зв'язуються в єдиний глобальний виробничий ланцюг. Інвестиції, здійснювані транснаціональними корпораціями з Японії, Республіки Корея і КНР, зміцнюють інтеграційні зв'язки в АТР за допомогою внутрішньо-регіональної торгівлі та виробничих мереж. Однак, дії транснаціональних корпорацій щодо посилення внутрішньо-регіональної інтеграції були б неефективні без

політичної підтримки держав Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Тому завдяки розвиненій правовій базі, уряди країн всіляко чинять підтримку створення та розвитку ТНК.

Торговельно-економічні відносини в АТР переважно регулюються настановами Світової організації торгівлі (СОТ), членами якої є переважна кількість країн регіону. Правила та норми СОТ покликані регулювати процес регіональної та глобальної інтеграції. Економічне співробітництво в регіоні підтримується експортом капіталів, в тому числі за рахунок тих коштів, що створюються в країнах самого регіону. На них припадає близько 40% від всіх інвестицій в АТР. Посилюється роль компаній з країн регіону як найбільш потужних інвесторів. Очолюють список таких корпорацій Японія, США та Республіка Корея. Важлива роль в інтеграційних процесах, запровадження нових технологій, цифрової інформації та комунікацій припадає на діяльність транснаціональних корпорацій. Регіональна корпорація у формі вільних торговельних зон та спільні фонди сприяють поглибленню інтеграції АТР [5].

На міжнародному рівні існує декілька основних угод про торгівлю ТНК, зокрема, «Хартія економічних прав і обов'язків держав»[6]. Хартія була опублікована в 1974 році, в ній містилися положення, спрямовані на обмеження діяльності ТНК, а також прописаний основоположний принцип: держава має право «регулювати і контролювати діяльність транснаціональних корпорацій в межах дії своєї національної юрисдикції і вживати заходів до того, щоб така діяльність не суперечила законам, нормам та постановам і відповідала її економічній і соціальній політиці, а транснаціональні корпорації не повинні втручатися у внутрішні справи приймаючої держави». (ст. 2 Хартії)

В рамках ООН в 1974 р була сформована Комісія з ТНК і був створений Центр ООН по ТНК. Метою створення Центру стало здійснення

перевірки діяльності ТНК, визначення їх впливу як на національну економіку, так і на світову, а також тенденції їх розвитку.

Важливим документом, який був створений Комісією Центру-Кодекс поведінки ТНК. У проекті Кодексу описані принципи діяльності ТНК: повага суверенітету країн, в яких корпорації ведуть діяльність, дотримання законодавства, діяльність ТНК не повинна суперечити економічній політиці розвитку країни, як в міжнаціональному, так і в регіональному масштабі, також в Кодексі були визначені зобов'язання ТНК і права на їх перебування на території країни-реципієнта [2].

До документів на регіональному рівні передусім слід віднести прийняту 21 червня 1976 р. Декларацію про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства та Керівні принципи для багатонаціональних підприємств (додаток до Декларації). Норми цієї Декларації та додатку не мають імперативного обов'язкового характеру, їх виконання є добровільним. Ці документи включають, зокрема, такі правові принципи, як дотримання норм міжнародного права, підпорядкованість праву країни перебування, співробітництво з країною перебування [7].

На регіональному рівні також існує ряд угод в рамках ЄС, СНД та інших країн. У 1976 році прийнято «Керівні принципи для багатонаціональних підприємств ОЕСР», які забезпечують діяльність цих підприємств відповідно до політики урядів з метою зміцнення основи взаємної довіри між підприємствами та товариствами, в яких вони працюють. Декларація містить в собі основні принципи для транснаціональних підприємств, положення яких повністю відповідають національним законодавством про картелі і конкуренції. Дотримання документа носить не обов'язковий, а рекомендаційний характер.

Ще одним важливим правовим документом виступають угоди між декількома корпораціями про співпрацю. Даний механізм регулювання діяльності ТНК вважається ефективним як для багатостороннього

співробітництва компаній, так і для двостороннього. Створювані ТНК в країнах АТР в багатьох випадках тільки з великою часткою умовності можна віднести до національної промисловості. Де факто вони є структурним елементом ТНК країни базування, і можуть бути взагалі не пов'язані з національною економікою приймаючої країни. Інвестиції ТНК в економіці приймаючих країн часто носять «анклавний» характер. Країна отримує капітал, але часто не має інших вигод - у вигляді нових технологій і інновацій, нових ринків збуту, розвитку людського капіталу.

Висновок. У 1990–2000 роках особливо високим динамізмом виокремлювалась економіка країн Тихоокеанської Азії. Це забезпечило країнам швидке зростання експорту, перетворило їх у вигідних торговельних партнерів. За загальним рівнем економічного розвитку в АТР сформувалися кілька груп країн: розвинуті країни - США, Канада, Японія, Австралія, Нова Зеландія, Китай; так звані молоді ліберальні економіки, котрі досягли значних успіхів на шляху економічного розвитку, хоча і вступили на цей шлях пізніше - Тайвань, Республіка Корея, Сінгапур, Малайзія та Гонконг, наближаються до них країни Південно-Східної Азії: Таїланд, В'єтнам, Філіппіни та Індонезія. Однак, дії транснаціональних корпорацій щодо посилення внутрішньо-регіональної інтеграції були б неефективні без політичної підтримки держав Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Тому завдяки розвиненій правовій базі, уряди країн всіляко чинять підтримку створення та розвитку ТНК.

Торговельно-економічні відносини в АТР переважно регулюються настановами Світової організації торгівлі (СОТ), членами якої є переважна більшість країн регіону. Правила та норми СОТ покликані регулювати процес регіональної та глобальної інтеграції. Економічне співробітництво в регіоні підтримується експортом капіталів, в тому числі за рахунок тих.

На міжнародному рівні існує декілька основних угод про торгівлю ТНК, зокрема, «Хартія економічних прав і обов'язків держав» коштів, що створюються в країнах самого регіону.

В рамках ООН в 1974 р була сформована Комісія з ТНК і був створений Центр ООН по ТНК. Метою створення Центру стало здійснення перевірки діяльності ТНК, визначення їх впливу як на національну економіку, так і на світову, а також тенденції їх розвитку. До документів на регіональному рівні відноситься Декларація про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства та Керівні принципи для багатонаціональних підприємств (додаток до Декларації).

У 1976 році прийнято «Керівні принципи для багатонаціональних підприємств ОЕСР», які забезпечують діяльність цих підприємств відповідно до політики урядів з метою зміцнення основи взаємної довіри між підприємствами та товариствами, в яких вони працюють. Дотримання документа носить не обов'язковий, а рекомендаційний характер.

Література

1. Конвенция о транснациональных корпорациях // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Проект Кодексу поведінки ТНК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.convdocs.org/docs/index-243769.html>
3. Алёшин М. М. Интеграция фиктивного и реального капитала в финансово-промышленных группах и холдингах / М. М. Алёшин // Маркетинг. – 2004. – №3 (76). – С. 17–27.
4. Луконин С. А. Роль транснациональных корпораций в экономическом развитии стран Азиатско - Тихоокеанского региона (на примере Японии, Республики Корея и КНР) / С. А. Луконин // Москва. – 2008. – С.10-20.

5. Кулініч М. А. Політичний і безпековий вимір інтересів України в АТР / М. А. Кулініч // Історичні науки. – 2014. – С. 4-15.
6. Хартія економічних прав та обов'язків держав від 12.12.1974 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_077
7. Погрібний Д. І. Особливості правового забезпечення діяльності транснаціональних корпорацій / Д. І. Погрібний // Право та інновації. – 2015. – С. 75-79